

Katarzyna Górak-Sosnowska

Ku dywersyfikacji: polityka gospodarcza Kataru¹

Katar należy do najzamożniejszych krajów świata, z PKB *per capita* w wysokości 63 tys. USD (2006)². Od kilku lat państwo to cechuje się wysokim wzrostem gospodarczym, który w 2006 r. osiągnął 8,8%³. Wraz z Arabią Saudyjską, Bahrajnem, Kuwejtem, Omanem i Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi należy do Rady Współpracy Państw Zatoki (GCC – Gulf Cooperation Council). Wyróżniają się one trzema cechami: należą do najbardziej zamożnych państw świata, swoje bogactwo zawdzięczają surowcom naturalnym (ropa naftowa i gaz ziemny), a przy tym są uważane za najbardziej konserwatywne w całym świecie islamu. Jednocześnie państwa Zatoki (a zwłaszcza emirat Dubaju) zwracają na siebie uwagę wyrafinowanymi inwestycjami i bogactwem. Uważa się jednak, że nie próbują one przeprowadzić skutecznej dywersyfikacji gospodarczej; na tyle skutecznej, aby pozwoliła na uniezależnienie się tych krajów od surowców energetycznych, które, co prawda w dalekiej przyszłości, ale zostaną wyczerpane. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie prób dywersyfikacji gospodarki Kataru, emiratu relatywnie mniej znanego, który dąży do pozycji lidera w regionie.

Podobnie jak w przypadku innych państw Zatoki, gospodarkę Kataru kształtuje kilka czynników, które przedstawia Elias Baroudi⁴: duża zależność od eksportu paliw; stosunkowo niewielki sektor prywatny przy silnej dominacji sektora publicznego jako głównej siły napędowej gospodarki krajowej; ograniczone

¹ Tekst został przygotowany w ramach badań własnych *Przemiany społeczno-gospodarcze w Katarze*, sygn. 02/E/0008/08, w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

² *Qatar Review 2007*, Country Watch 2007, s. 59.

³ *Qatar Economic Report*, Bank Audi LLC, lipiec 2007, s. 1.

⁴ E. Baroudi, *Economic Diversification in the Oil-producing Countries: The Case of the Gulf Cooperation Council Economies* [w:] *Economic Diversification in the Arab World*, Proceedings of the Expert Group Meeting on Economic Diversification in the Arab World, Bejrut, 25–27.09.2001, ONZ 2002, s. 12.

występowanie surowców innych niż węglowodory i praktyczny brak możliwości rozwijania rolnictwa; bardzo niski poziom samowystarczalności (z wyjątkiem źródeł energii); ograniczona podaż rodzimej siły roboczej, niski poziom jej edukacji i zaangażowania w gospodarkę oraz początkowy brak tradycji przedsiębiorczości i silnej etyki pracy w społecznościach beduińskich.

Z drugiej strony można wskazać na uwarunkowania gospodarcze i społeczno-polityczne właściwe tylko dla Kataru, w istotny sposób wpływające na jego pozycję w regionie oraz możliwości dywersyfikacji gospodarki:

- Gospodarka Kataru opiera się przede wszystkim na gazie ziemnym, który jest głównym surowcem eksportowym, a nie na ropie naftowej. Tymczasem zainteresowanie gazem ziemnym na świecie zdecydowanie rośnie, ponieważ w porównaniu z paliwami w mniejszym stopniu obciąża on środowisko naturalne. Według Międzynarodowej Agencji Energetycznej (IEA) popyt na gaz w latach 2000–2005⁵ zwiększył się o 30%;
- Władca emiratu, szajch Hamad Ibn Chalifa Al Sani (wraz z żoną) uważany jest za jednego z bardziej postępowych w regionie i od czasu objęcia rządów w 1995 r. stara się, aby Katar był liderem rozwoju społecznego i gospodarczego wśród państw Zatoki. Należy jednak pamiętać, że jest to zarazem jedno z bardziej konserwatywnych państw w regionie, a to z powodu dominującej w nim doktryny wahhabizmu.

Różnice pomiędzy poszczególnymi krajami Zatoki sprawiają, że przykładu Kataru nie można traktować jako wzorca. Tym niemniej ilustruje on kierunek strategii przyjętej przez państwa regionu, a zarazem związane z tym wyzwania, stojące zarówno przed władcami, jak i obywatelami. Artykuł omawia rozwój innych niż energetyka gałęzi gospodarki w Katarze, w tym udział inwestorów zagranicznych. Aby jednak przedstawiony obraz był pełniejszy, niezbędne wydaje się chociaż krótkie zarysowanie sektora paliw i jego dominującego znaczenia w gospodarce narodowej Kataru.

Sektor paliw

W latach 70. XX w., czyli w początkach państwowości Kataru, gospodarka tego państwa była niemal wyłącznie oparta na surowcach energetycznych, które stanowiły 95% przychodów z eksportu. Jeszcze w latach 80. przychody z wydobycia ropy naftowej wynosiły 94% wpływów budżetowych⁶. Obecnie to ponad 55% PKB, a zarazem około 85% wpływów z eksportu i 70% dochodów państwa. Dane liczbowe wskazują na nieznaczne zmniejszenie się roli surowców energetycznych w gospodarce państwa, jednak należy pamiętać o bardzo wyso-

⁵ J. Nash, *Qatar at Top of the LNG Table*, Arabianbusiness.com, 26.06.2007.

⁶ E. Baroudi, op. cit., s. 1.

kich dochodach, jakie tworzą. Aby efekt dywersyfikacji był widoczny, inne sektory gospodarki muszą nie tylko rozwinąć się, ale również generować znaczące dochody.

Zasoby ropy naftowej Kataru wynoszą ponad 15 mld baryłek, co powinno zapewnić mu możliwości eksportu na porównywalnym poziomie przez najbliższe kilkadziesiąt lat. Są to zarazem najniższe zasoby wśród państw OPEC. Katar posiada trzecie największe na świecie (po Rosji i Iranie), szacowane na ponad 20 bln m³, zasoby gazu ziemnego⁷, które powinny wystarczyć na najbliższe 200 lat. Produkcja dzienna ropy naftowej kształtuje się na poziomie 1,1 mln baryłek. Zdecydowana większość wydobytej ropy naftowej jest eksportowana (960 tys. baryłek dziennie w 2005 r., w kraju zużywano 95 tys. baryłek dziennie)⁸. Do niedawna państwo to było czołowym eksporterem LNG (Liquified Natural Gas – gaz w formie ciekłej) w regionie, jednak od dwóch lat zajmuje również pierwsze miejsce na świecie. Katar planuje do 2012 r. eksportować gaz do wszystkich ważniejszych odbiorców w Ameryce Północnej, Europie i Azji⁹. Aby utrzymać pozycję lidera, państwo planuje trzykrotnie zwiększyć eksport gazu¹⁰. Według szacunków CIA eksport gazu ziemnego w 2005 r. wyniósł 26 mld m³, niewiele więcej niż zużycie w kraju (18 mld m³)¹¹. Wydobyć, przetworzyć i eksportować ropy naftowej kontroluje spółka państwowa Qatar Petroleum (QP). W przypadku gazu ziemnego są to dwie spółki: Qatar LNG Company (Qatargas) oraz Ras Laffan LNG Company (Rasgas), w których większość udziałów ma QP¹².

Dominacja sektora paliw w gospodarce Kataru jest naturalną konsekwencją posiadanych zasobów naturalnych. Jednocześnie hamuje ona rozwój innych gałęzi gospodarki. Surowce energetyczne przynoszą bardzo duże zyski, zwłaszcza w związku ze wzrostem ich ceny na światowym rynku. Inwestowanie w inne gałęzie przemysłu wydaje się zatem mniej opłacalne. Dodatkowym utrudnieniem jest dosyć słaba baza dla rozwoju innych gałęzi gospodarki – brak innych surowców, niesprzyjające warunki dla rolnictwa¹³, niski poziom rodzimego kapitału ludzkiego i małe terytorium kraju. Niewielkie możliwości rozwoju w zakresie handlu towarami odzwierciedlają dane UNCTAD. W 2002 r. Katar eksportował zaledwie 117 różnych produktów – ponad dwukrotnie mniej niż

⁷ *Qatar Review 2007...*, s. 83.

⁸ *CIA – The World Factbook – Qatar*, <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.

⁹ J. Nash, *Qatar at Top of the LNG Table...*

¹⁰ *Qatar Economic Report...*, s. 2.

¹¹ *CIA – The World Factbook – Qatar...*

¹² *Qatar Economic Report...*, s. 2.

¹³ W 1997 r. Katar zaspokajał 70% swojego zapotrzebowania na warzywa latem, 40% zimą oraz część zapotrzebowania na jajka, zboża i drób – por. *National Resource Aspects of Sustainable Development in Qatar*, UN Department of Economic and Social Affairs, czerwiec 1997.

średnia liczba produktów dla państw rozwijających się, zaś wskaźnik dywersyfikacji eksportu wynosił 0,85¹⁴.

Wskazane ograniczenia zdają się przekreślać możliwości rozwoju w Katarze innych gałęzi gospodarki, jednak państwo to posiada jeden zasadniczy atut – znaczne wpływy budżetowe związane ze wzrostem nie tylko wydobycia, ale przede wszystkim cen surowców energetycznych¹⁵. W 2004 r. nadwyżka budżetowa Kataru wyniosła 7,5 mld USD¹⁶, a w 2007 r. szacunkowe dane CIA mówią o ponad 4 mld USD różnicy między przychodami i wydatkami budżetowymi¹⁷. Środki te Katar przeznacza w dużej mierze na rozwój infrastruktury i strategię dywersyfikacji gospodarczej, która w najbardziej optymalny sposób pozwoliłaby na mniejszą zależność od surowców.

Ku dywersyfikacji?

Począwszy od lat 70., w krajach Zatoki rozpoczęto zmiany mające na celu mniejsze uzależnienie od wpływów z wydobycia surowców energetycznych. Program reform dotyczył przede wszystkim rozwoju infrastruktury fizycznej i społecznej, niezbędnej do powstania konkurencyjnych gałęzi gospodarki. Szczególną uwagę zwrócono na kapitałochłonne gałęzie gospodarki, po to, aby w najlepszy sposób wykorzystać nadwyżki budżetowe. Podjęto także działania zmierzające do ograniczenia roli sektora publicznego w gospodarce¹⁸. Na początku lat 90. Katar podjął dalsze działania, które zakładały m.in. utworzenie stref wolnego handlu oraz rozwój innych gałęzi gospodarki, pośrednio lub w ogóle nieopartych na surowcach energetycznych. W porównaniu do sektora energetycznego¹⁹, rozwój sektorów pozapaliwowych jest znacznie skromniejszy, choć w 2006 r. wzrost wyniósł tu 5%²⁰.

W przemyśle przetwórczym największe znaczenie ma petrochemia, co wydaje się konsekwencją posiadanych zasobów surowców naturalnych. Katar już w latach 70. zapoczątkował rozwój tych gałęzi przemysłu w państwach Zatoki, wprowadzając do spółek zagranicznych partnerów, którzy z jednej strony stanowili zaplecze *know-how*, a z drugiej – partycypowali w kosztach²¹. W państwie funkcjonuje obecnie kilka firm petrochemicznych: QAFCO (nawozy sztuczne,

¹⁴ UNCTAD *Handbook of Statistics*, TD/STAT.29, Geneva 2004, s. 427–429.

¹⁵ Cena baryłki ropy naftowej wzrosła z około 25 USD w 2003 r. nawet do 100 USD w styczniu 2008 r. – por. *Single Trader Behind Oil Record*, BBC News, 3.01.2008.

¹⁶ K. Hanware, *Oil, Gas Exports Set to Boost Qatar's Trade Surplus*, „Arab News”, 10.01.2006.

¹⁷ CIA – *The World Factbook – Qatar...*

¹⁸ E. Baroudi, op. cit., s. 21.

¹⁹ Udział wpływów z LNG w PKB w 2002 r. wynosił 57%, w 2004 r. wzrósł do 62%, a więc wzrost był zdecydowanie większy. Wynika to jednak przede wszystkim ze wzrostu cen i produkcji tego surowca – por. *About Qatar*, Qatar Petroleum, http://www.qp.com.qa/mic/web.nsf/web/mic_aboutq.

²⁰ *Qatar Economic Report...*, s. 1.

²¹ E. Baroudi, op. cit., s. 31.

karbamid i amoniak), QAPCO (etylen), QPPC (plastik), QAFAC (MTBE²²), QVC (winyl, PVC) i QChem (MDPE, HDPE²³). Partnerami zagranicznymi państwa katarskiego w sektorze petrochemicznym są koncerny amerykańskie: Chevron Phillips i ExxonMobil, a także firmy chińskie, norweskie, francuskie i włoskie²⁴. Nowym projektem Kataru i firmy południowokoreańskiej jest Katarski Kompleks Petrochemiczny (QPCC), który będzie przerabiał surowce z rafinerii w Measaieed Industrial City (Musajid) i Ras Laffan. Kompleks ma być gotowy do 2011 r.²⁵ W Musajid znajduje się ponadto huta stali należąca do Qatar Steel²⁶, fabryka cementu Qatar National Cement, a także budowana jest fabryka aluminium. W 2006 r. roczna produkcja stali była ponad 10-krotnie mniejsza niż w Polsce, za to cementu tylko dwukrotnie. Związane jest to z bardzo dynamicznym rozwojem budownictwa.

Rozwój budownictwa wywołany jest trwającym obecnie *boomem* gospodarczym. W Katarze powstają zarówno obiekty użyteczności publicznej (m.in. przygotowane na Azjatyckie Igrzyska Olimpijskie Nowe Międzynarodowe Lotnisko Doha, Muzeum Sztuki Muzułmańskiej oraz Katarska Biblioteka Narodowa, a także most łączący Katar z Bahrajnem²⁷), jak i obiekty komercyjno-rezydencjalne (np. dwie 168-metrowe wieże Lagoon Plaza, 445-metrowa Dubai Tower, kompleks Al-Wab City, które pomieści 10 tys. mieszkańców, oraz Lusail przy Energy City dla 200 tys. mieszkańców)²⁸. Jedną z najbardziej znanych katarskich inwestycji jest Perła – projekt wart 2,5 mld USD, luksusowa sztuczna wyspa, na której zamieszka 40 tys. osób. Obiekty rezydencjalne przeznaczone są nie tylko dla rodowitych mieszkańców Kataru, ale także dla obcokrajowców, którzy do niedawna nie mogli być właścicielami nieruchomości w tym kraju. Od 2006 r. obcokrajowcom wolno zakupić nieruchomość w trzech wskazanych rejonach państwa lub wydzierżawić ją na 99 lat w 18 rejonach²⁹.

Wiele z tych inwestycji związanych jest z rozwojem innej branży – turystyki, ponieważ Katar postanowił zostać światowym centrum turystyki luksusowej. Qatar Tourism Masterplan – czyli narodową strategię rozwoju w tym zakresie – ogłosiły wspólnie Qatar Tourism Authority i Qatar Airways w 2004 r. Jego budżet

²² Eter metylo-tert-butyłowy, stosowany jako dodatek do benzyn.

²³ Odpowiednio: polietylen o średniej gęstości oraz polietylen niskociśnieniowy o dużej gęstości; stosowane do wyrobu folii, pojemników, nart i żagli.

²⁴ *Petrochemicals Industry*, Eligo Recruitment, <http://www.eligorecruit.com>.

²⁵ *Qatar Holding Petrochemical Complex, Mesaieed Industrial City, Qatar*, <http://www.chemicalstechnology.com>.

²⁶ *Qatar Steel*, <http://www.qatarsteel.com>.

²⁷ Warto dodać, że słaby rozwój infrastruktury jest jednym z powodów relatywnie niższej konkurencyjności Kataru – por. *Arab World Competitiveness Report 2007*, World Economic Forum, s. 188.

²⁸ A. Dawson, *Qatar Construction*, ArabianBusiness.com, 5.06.2007.

²⁹ *New Real Estate Law for GCC Citizens and Foreigners*, IFP Qatar Ltd., 2.10.2006, <http://www/iffqatar.com>.

wynosił 15 mld USD, a miał on przyciągnąć do Kataru do 2010 r. ponad milion turystów. Projekt przewiduje m.in. wybudowanie dodatkowych 2 550 pokoi w hotelach cztero- i pięciogwiazdkowych (m.in. Marriott, Hilton, Four Seasons, Shangri-la), utworzenie kurortu North Beach Development (hotele, wille, pola golfowe, centrum handlowe), a także plażę w As-Suma'isma oraz budowę wspomnianych obiektów użyteczności publicznej, w tym obiektów sportowych³⁰. Już w 2006 r. do Kataru przyjechało 900 tys. turystów (czyli więcej niż wynosi liczba mieszkańców tego kraju), a plany na 2010 r. zakładają 1,5 mln przyjezdnych. Obecnie połowa z nich to mieszkańcy innych państw Zatoki, a zdecydowana większość przybywa do Kataru w celach służbowych. Wspomniany projekt zakłada zmianę tych proporcji – tj. większe ukierunkowanie na turystykę wypoczynkową oraz kraje niearabskie³¹. Zwiększająca się liczba osób i inwestycji przekłada się także na rozwój destylacji wody, która jeszcze przed obecnym *boomem* inwestycyjnym pokrywała 95% zapotrzebowania krajowego³².

Katar rozwija również sektor finansowy. W kraju działa 15 banków, z których ponad połowa to filie banków zagranicznych (Arab Bank Limited, Saderat Iran Bank, HSBC Bank Middle East, Mashreq Bank PSC, PNB Paribas, Standard Chartered Bank i United Bank Limited)³³. Ponadto zarejestrowanych jest 19 firm zajmujących się wymianą walut, jedna spółka zajmująca się sprzedażą ratalną oraz trzy firmy inwestycyjne. Wszystkie podlegają Centralnemu Bankowi Kataru³⁴. Podążając śladami Bahrajnu, państwo to wprowadziło także bankowość *offshore*, dotyczącą podmiotów prowadzących działalności nie w kraju, w którym mają siedzibę, lecz za granicą. Usługi *offshore* oferuje m.in. HSBC oraz Barclays.

Duże znaczenie mają inwestycje w rozwój innowacyjności, nowych technologii oraz kapitału ludzkiego. W marcu 2006 r. rozpoczęto realizację Energy City, które ma być pierwszym bliskowschodnim kompleksowym centrum zajmującym się przemysłem naftowym i gazownictwem. Energy City stanowić będzie centrum biznesowe i technologiczne, a także skupiać czołowe korporacje międzynarodowe z sektora paliw. Działające w jego ramach Centrum Doskonałości zawiera IMEX (International Mercantile Exchange) – największą giełdę energetyczną oraz Światowe Centrum Zaopatrzenia Przemysłu Energe-

³⁰ *Qatar Unveils New Tourism Masterplan*, World Travel & Tourism Council, 1.05.2004.

³¹ J. Nash, *Qatar Touting Its Tourism*, ArabianBusiness.com, 15.05.2007.

³² *The Role of Desalinated Water in Augmentation of the Water Supply in Selected ESCWA Member Countries*, ESCWA UN, 28.12.2001, s. 42.

³³ Ponadto w Qatar Financial Centre mają filie: Carclays Bank PLC, National Bank of Dubai PJSC, Bank Audi LLC, Alpen Investment Bank, Deutsche Bank AG Doha (QFC) Branch, ICICI Bank Limited, Citibank N.A., The Royal Bank of Scotland, TAIB Bank Qatar LLC, Bank Muscat International BSC, Kaupthing Bank hf, ABN AMRO Bank NV oraz Industrial Commercial Bank of China – por. *Qatar Financial Centre*, <http://www.qfc.com.qa>.

³⁴ Na podstawie: *Qatar Central Bank*, <http://www.qcb.gov.qa>.

tycznego, będące platformą handlową dla firm z sektora naftowego i gazowego. Poparcie dla projektu wyraziły m.in. Schlumberger Limited, Chevron Corporation, Microsoft i Cisco³⁵.

Inną katarską inwestycją jest Education City – centrum doskonałości w regionie, w którym mieszczą się filie pięciu amerykańskich uniwersytetów. W Education City znajdują się ponadto jednostki badawcze, w tym RAND-Qatar Policy Institute, Qatar Science & Technology Park oraz Qatar National Research Fund³⁶. Education City zostało założone przez Fundację Katarską (QF), podobnie jak Qatar Science and Technology Park, który powstał jako przyczynnik do katarskiej gospodarki opartej na wiedzy. Park oferuje dostęp do laboratoriów oraz kompleksowe usługi dla biznesu, w tym usługi marketingowe, księgowo i prawne. Mają w nim swoje biura m.in. EADS, ExxonMobile, Microsoft, GE, Shell oraz Total³⁷.

Pomimo znaczących nadwyżek budżetowych, Katar nie byłby w stanie przeprowadzić tak kompleksowego programu dywersyfikacji gospodarczej we własnym zakresie. Istotnym jego elementem są inwestycje zagraniczne, na które państwo stopniowo zaczęło się otwierać.

Inwestycje zagraniczne

Katar należy do państw, które przyciągają zagraniczny kapitał mimo dosyć dużych restrykcji dla zagranicznych inwestorów. Prowadzenie działalności gospodarczej w tym kraju przez zagraniczny podmiot prawny związane było z wieloma wymogami – m.in. koniecznością posiadania lokalnego agenta oraz partnera w projekcie, polityką kataryzacji siły roboczej, która nakładała na firmę obowiązek zatrudnienia odpowiedniej liczby Katarczyków, a także z koniecznością płacenia podatków (w przeciwieństwie do lokalnych firm katarskich)³⁸.

Niesprzyjające dla inwestycji zagranicznych przepisy wynikają z jednej strony z obaw rządu, że firmy katarskie nie sprostają konkurencji z zagranicy³⁹, z drugiej zaś – z uwarunkowań gospodarczych i politycznych właściwych dla krajów Zatoki Perskiej. Państwa te nie wykorzystują bowiem w pełni swojego potencjału w zakresie handlu międzynarodowego. Posiadanie strategicznych dla świata surowców naturalnych nie sprzyja liberalizacji polityki handlowej – kraje te nie widzą takiej potrzeby⁴⁰. Popyt na surowce energetyczne jest wystarczająco

³⁵ Na podstawie: *Energy City Qatar Lusail*, <http://www.energycity.com>.

³⁶ Na podstawie: *Education City*, <http://www.qf.edu.qa>.

³⁷ Na podstawie: *Qatar Science & Technology Park*, <http://www.qstp.org.qa>.

³⁸ Podatki płacą w Katarze tylko firmy zagraniczne (35%), a całkowity przychód z tego tytułu wyniósł w 2007 r. 4,6% PKB – por. *Index of Economic Freedom*, Heritage Foundation & Wall Street Journal 2008, s. 333.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Porównując stopień liberalizacji gospodarczej Kataru i innych krajów Zatoki Perskiej według rankingi *Index of Economic Freedom* z 2008 r., można powiedzieć, że znajduje się on wśród bardziej zamk-

jący, a znaczące dochody nie stymulują rządów do podjęcia starań mających na celu pozyskanie dodatkowych źródeł dochodu. Stan ten autorzy raportu Banku Światowego *Trade, Investment and Development* określają jako „przekleństwo surowców” (*resource curse*)⁴¹. Kolejnym czynnikiem ograniczającym liberalizację gospodarczą i dopływ zagranicznego kapitału jest struktura władzy. Państwa Zatoki mają tradycje kupieckie, dlatego funkcjonuje tam klasa kapitalistycznych przedsiębiorców – jednak ulega ona wpływom elit rządzących, które często równolegle zajmują się działalnością gospodarczą i również w ten sposób kontrolują przepływy kapitału⁴².

Pomimo tego, według UNCTAD, Katar przyciąga więcej zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB), niż wynikałoby to z wielkości jego gospodarki⁴³. W 2006 r. zajął on szóste miejsce pod względem napływu i wypływu ZIB relatywnie do wielkości swojej gospodarki oraz istniejącej infrastruktury (Inward/Outward FDI Performance Index). Od 2003 do 2005 r. w Katarze zrealizowano 73 projekty z udziałem inwestorów zagranicznych na łączną kwotę 34 mld USD, a w 2006 r. – 36 projekty na kwotę 282 mld USD. Od 2002 r. podstawowym źródłem zagranicznego kapitału są Stany Zjednoczone (23 projekty) i kolejno Wielka Brytania, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Indie i Holandia⁴⁴. Należy podkreślić, że już w latach 70. Katar, jako pionier w regionie, dopuszczał tworzenie spółek, w których partner zagraniczny miał udział mniejszościowy. Dotyczyło to przede wszystkim dużych projektów przemysłowych⁴⁵.

Wysoką pozycję tego kraju w rankingu państw przyciągających zagraniczny kapitał potwierdzają międzynarodowe rankingi konkurencyjności – w *Arab World Competitiveness Report* z 2005 r. Katar zajął pierwsze miejsce wśród państw arabskich, a w *Global Competitiveness Report 2005–06* był czwarty (i czwarty na świecie)⁴⁶. W *Arab World Competitiveness Report* z 2007 r., który uwzględnia rozwój innowacyjności gospodarek światowych, Katar – w kategorii państw najwyżej rozwiniętych – zajął 32. miejsce na świecie i drugie wśród krajów arabskich. Największymi barierami dla zagranicznych inwestorów oka-

---

niętych gospodarek regionu (pamiętając o tym, że kraje Zatoki Perskiej zdecydowanie górują nad innymi państwami arabskimi, jeżeli chodzi o liberalizację gospodarczą). Katar znajduje się na 66. pozycji w rankingu światowym, jako ostatnie państwo Zatoki Perskiej. Porównywalne wyniki uzyskała Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie – por. ibidem, s. 80.

⁴¹ *Trade, Investment and Development in the Middle East and North Africa*, World Bank 2003, s. 67.

⁴² P. Pawelka, *Entwicklung und Globalisierung im Vorderen Orient. Der Imperialismus des 21. Jahrhunderts* [w:] *Religion, Kultur und Politik im Vorderen Orient*, P. Pawelka, L. Richter-Bernburg (red.), VS Verlag, Wiesbaden 2004, s. 30–34.

⁴³ *Matrix of Inward FDI Performance and Potential 1998–1990 i 2001–2003*, UNCTAD 2005.

⁴⁴ *Qatar: 2007 Investment Climate Statement*, US Department of State.

⁴⁵ E. Baroudi, op. cit., s. 55.

⁴⁶ Więcej na ten temat por. K. Górak-Sosnowska, *Świat arabski wobec globalizacji*, Difin, Warszawa 2007, s. 210.

zały się: niewystarczająca infrastruktura, utrudniony dostęp do źródeł finansowania, nieodpowiednio wykwalifikowana siła robocza, restrykcyjne regulacje dotyczące zatrudnienia oraz biurokracja. Swoją konkurencyjność państwo to opiera na wysokiej wydajności administracji publicznej, stabilności politycznej i elastyczności rynku pracy⁴⁷.

Firmy zagraniczne mogą wejść na rynek katarski na kilka sposobów. Jeżeli firma jest dostawcą usług publicznych, a zatem wchodzi w relacje z rządem, może otworzyć filię w Katarze i prowadzić działalność na czas trwania kontraktu. Innym rozwiązaniem jest spółka *joint venture* z partnerem katarskim⁴⁸. Inwestycje z udziałem kapitału zagranicznego możliwe są – na mocy rozporządzenia z 2000 r. – w przypadku kilku branż: rolnictwa, przemysłu, zdrowia, edukacji oraz turystyki, o ile uzyska się zgodę rządu⁴⁹. Maksymalny wkład zagranicznego partnera wynosi 49% i musi być poprzedzony odpowiednią zgodą. W bankowość i ubezpieczenia można w Katarze inwestować bez ograniczeń, o ile uzyska się zgodę rządu⁵⁰. Działalność mogą także prowadzić firmy prawnicze. Pierwszeństwo mają projekty, które zakładają korzystanie z krajowych materiałów, przyczyniają się do rozwoju technologicznego Kataru i angażują lokalne zasoby siły roboczej⁵¹. Kilka sektorów gospodarki pozostaje poza zasięgiem zagranicznych inwestorów: transport publiczny oraz dystrybucja stali, cementu i paliw, które całkowicie kontrolują spółki *quasi-publiczne*⁵². Zmiana zasza natomiast w sektorze telekomunikacji, bo monopol państwowej spółki QTel został w 2006 r. uchylony – w związku z czym firma stara się obecnie ukierunkować swoją działalność na inne kraje arabskie⁵³.

W 2000 r. Katar otworzył się na zagraniczne inwestycje, upraszczając procedury zakładania firmy dla podmiotów zagranicznych. Aby przyciągnąć zagranicznych inwestorów, państwo planuje zmniejszenie podatku dochodowego od osób prawnych do 12%⁵⁴. Katar zachęca zagranicznych inwestorów, oferując m.in. konkurencyjne ceny energii elektrycznej, zwolnienia z cła, zwolnienia z podatku od osób prawnych, a w przypadku pracujących obcokrajowców – zwolnienie od opodatkowania ich pensji⁵⁵. Ponadto inwestorzy zagraniczni mogą wykupić do 25% udziałów spółek notowanych na giełdzie w Doha⁵⁶. Wspar-

⁴⁷ *Arab World Competitiveness Report 2007*, World Economic Forum, s. 187.

⁴⁸ S. Bastress, *The Emergence of Qatar as a Prime Foreign Investment Destination*, http://www.menabusinessguide.com/04_mena/091_094.html.

⁴⁹ *Qatar: 2007 Investment...*

⁵⁰ S. Bastress, op. cit.

⁵¹ *Qatar: 2007 Investment...*

⁵² *Index of Economic...*, s. 333.

⁵³ O. Galal, *Qtel Joins Sharks Circling Lebanese Telcos*, ArabiaBusiness.com, 27.12.2007.

⁵⁴ *The Gulf: Qatar*, „Middle East Monitor”, sierpień 2007, s. 8.

⁵⁵ S. Bastress, op. cit.

⁵⁶ *Qatar: 2007 Investment...*

cia merytorycznego zagranicznym podmiotom udziela Departament Promocji Inwestycji, oferując wskazówki co do sposobu założenia firmy w Katarze, a także dostęp do odpowiednich regulacji prawnych⁵⁷.

W Katarze istnieją dwie strefy wolnego handlu. Jedna mieści się w Qatar Science and Technology Park, a druga w Qatar Financial Centre. Firmy działające w QFC są zwolnione od podatku przez trzy lata⁵⁸. QS&TP oferuje możliwość założenia firmy wyłącznie z kapitałem zagranicznym, transakcje handlowe bez lokalnych pośredników, zwolnienie z podatków, zwolnienie z ceł importowych na towary i usługi, możliwość zatrudniania obcokrajowców oraz repatriację dochodu niepoddaną żadnym ograniczeniom⁵⁹.

Od 1996 r. Katar jest członkiem Światowej Organizacji Handlu (WTO). Ponadto państwo to w 2003 r. podpisało umowę ramową ze Stanami Zjednoczonymi o handlu i inwestycjach, która rok później zapoczątkowała negocjacje w sprawie wolnego handlu między tymi państwami. To właśnie w ramach współpracy ze Stanami Zjednoczonymi w Education City swoje filie założyły prestiżowe amerykańskie uniwersytety⁶⁰. Ponadto w ramach tej współpracy w Katarze, podobnie jak w kilku innych krajach Zatoki, utrzymywane są symbolicznie oddziały amerykańskie⁶¹. W 2005 r. Katar podpisał umowę o wolnym handlu z Singapurem (QSFTA), a od końca lat 90. ma umowy bilateralne z kilkoma innymi państwami⁶².

***

Katar ma olbrzymie środki finansowe pochodzące z wydobycia gazu i ropy naftowej, jednak podjął również olbrzymie wyzwanie – przekształcenia się w nowoczesne państwo. Wymaga to nie tylko sprawnych i przemyślanych inwestycji, które będą przynosiły w przyszłości dochody – gdy surowce energetyczne zostaną wyczerpane (albo w perspektywie krótszej: w przypadku kolejnego kryzysu naftowego, choć ze względu na zasoby gazu ziemnego dotyczy on Kataru w niewielkim stopniu) – ale także utworzenia odpowiedniej bazy infrastrukturalnej i instytucjonalnej. Dlatego należy wysoko oceniać podjęte przez emirat działania, które mają na celu zwiększenie innowacyjności, a zarazem dywersyfikację gospodarczą.

⁵⁷ Por. *Qatar Investment Department*, <http://www.investinqatar.com.qa>.

⁵⁸ *Qatar Financial Centre*, <http://www.qfc.com.qa>.

⁵⁹ *QS&TP: What We Offer*, <http://www.qstp.org.qa/output/page559.asp#3>.

⁶⁰ S. Bastress, op. cit.

⁶¹ *Active Duty Military Personnel Strengths by Regional Area and by Country (309A)*, Washington Headquarters Services, Directorate for Information Operations and Reports, 31.03.2004, s. 2–3.

⁶² Są to: Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Chiny, Chorwacja, Kuba, Finlandia, Francja, Niemcy, Indie, Iran, Korea Południowa, Maroko, Pakistan, Rumunia, Senegal, Sudan, Szwajcaria i Turcja – por *Qatar: 2007 Investment...*

Rozwój kraju ma także efekty uboczne. Rosnące koszty budowy i niesprzyjające warunki na rynku kredytów negatywnie wpływają na rozwój sektora petrochemicznego⁶³. Liczne kapitałochłonne inwestycje budowlane pochłaniają nie tylko środki finansowe, ale także materiały zużywane do ich budowy, które w większości trzeba importować. Znacznie podnosi to koszty budowy i dodatkowo wzmaga inflację, która w 2006 r. przekroczyła 10% (choć ogólnie system finansowy jest stabilny)⁶⁴. W perspektywie długookresowej Katar stanie przed znanym dylematem – co wybrać: wzrost gospodarczy czy inflację⁶⁵? Dodatkowym problemem są rosnące koszty utrzymania, a zwłaszcza wynajmu lokali, napędzane przez rosnącą liczbę imigrantów i niewystarczającą, pomimo inwestycji, bazę mieszkaniowo-hotelową.

Zasadniczym wyzwaniem, przed jakim stoi Katar, jest jednak rozwój rodzimego kapitału ludzkiego. Gospodarka państwa opiera się bowiem niemal całkowicie na imigrantach – mimo podejmowanych starań mających na celu nacjonalizację siły roboczej. Sukces Kataru budowany jest za katarskie pieniądze, ale nie katarskimi rękami. Zważywszy na niewielką liczbę mieszkańców i specyficzną kulturę pracy, nie powinno to zaskakiwać i nie znaczy, że obróci się na niekorzyść kraju. Jednak warunkiem koniecznym jest wykształcenie odpowiedniej kadry wysokiego szczebla, która nie tylko będzie w stanie zaplanować kompleksowy program rozwoju kraju i skutecznie go realizować, ale również wykaże umiejętność szybkiego i skutecznego reagowania na pojawiające się trudności i zagrożenia dla stabilności gospodarczej kraju.

---

⁶³ P. Williams, *Qatar Petrochemicals: A Shock to the System*, Middle East Business Intelligence, 26.11.2007.

⁶⁴ *Qatar Economic...*, s. 3.

⁶⁵ Więcej na ten temat por. np. *Między wzrostem a inflacją*, Bankier.pl, 23.01.2008.